

Toename verspreiding van graslandplanten

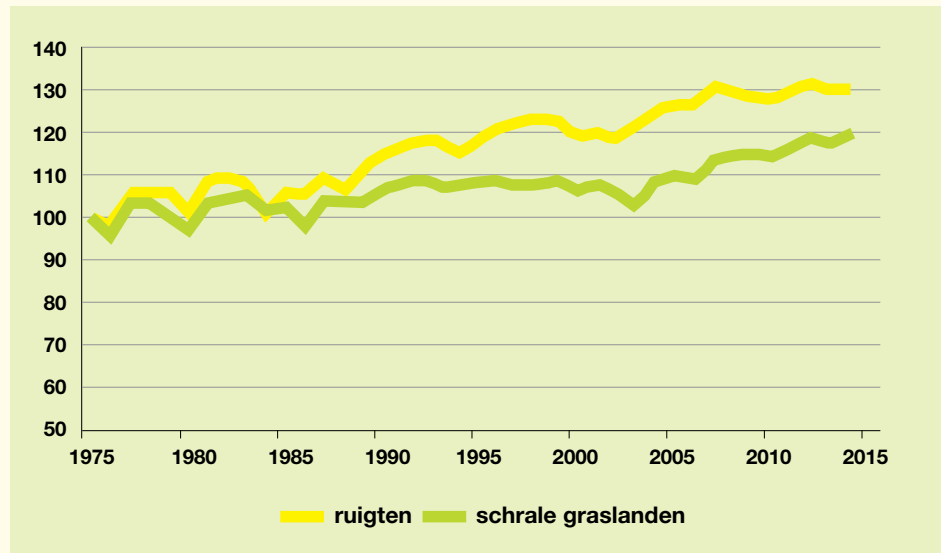
In veel Nederlandse bermen en graslanden treedt verrijking op en zijn er minder bijzondere planten te zien. Dat blijkt echter niet altijd uit de beschikbare data. Recent laten veel graslandplanten namelijk juist een positieve trend zien in de verspreiding. Hoe is dat te verklaren?

Dankzij de inventarisaties van vrijwilligers weten we dat plantensoorten die zich thuis voelen op voedselarme bodems, in de afgelopen decennia hard achteruit zijn gegaan. Bij het opstellen van de Rode Lijst 2012¹ bleek, dat tegenover de achteruitgang van soorten van schrale graslanden, een toename staat van planten die goed gedijen in voedselrijke milieus. Deze verschuiving is te verklaren door de zware bemesting van graslanden. Ook bermen krijgen tegenwoordig meer voedingstoffen dan vroeger, omdat het regenwater meer stikstof bevat.

Plantensoorten die optimaal profiteren van voedselrijke omstandigheden overwoekeren gemakkelijk de minder concurrentiekrachtige plantensoorten, die zijn aangepast om te overleven op voedselarme plekken. Door de toegenomen voedselrijkdom verrijken graslanden en bermen. Toch blijkt dat niet altijd uit de beschikbare data. De afgelopen 30 jaar vertonen veel plantensoorten van graslanden namelijk juist een positieve landelijke trend in de verspreiding. Dat wil zeggen dat ze in meer kilometerhokken worden gezien dan voorheen. Deze positieve trend vinden we opmerkelijk genoeg ook bij soorten van schrale graslanden, maar die blijven wel achter ten opzichte van de soorten die van voedselrijkdom houden.

Oorzaken positieve verspreidingstrend

Voor de discrepantie tussen wat we in het veld zien en wat de berekende trends laten zien, zijn

Figuur 1. Trend van graslandplanten van voedselrijke (“ruigten”) en schrale omstandigheden (“schrale graslanden”). De landelijke verspreiding in 1975 is voor beide groepen op 100 gezet (indexcijfer 1975 = 100), waarna de verspreiding toeneemt. Trends zijn alleen gebaseerd op inheemse soorten die in de Rode Lijst beoordeeld zijn en in meer dan 96 uurhokken voorkomen. Bron: NEM (CBS & FLORON)

meerdere verklaringen mogelijk. Allereerst is er sinds 1990 duizend vierkante kilometer bos en grasland bij gekomen, door omzetting van landbouwgrond in het Nationaal Natuur Netwerk (de voormalige Ecologische Hoofdstructuur). In natuurgebieden krijgen wilde planten meer kans om zich te vestigen dan in landbouwgebieden en daardoor kan de verspreiding van soorten toenemen. Het NNN is daar natuurlijk ook voor bedoeld. Deze ontwikkeling is niet alleen in Nederland te zien, maar ook in Engeland² en andere landen in Noordwest-Europa³. De graslanden zijn per saldo wel steeds voedselrijker geworden, ook in natuurgebieden. Daarnaast is de verstedelijking en aanleg van infrastructuur van invloed op de toename van

graslandplanten: aanvoer van zand naar klei- en laagveengebieden zorgt ervoor dat er kleine plekkjes ontstaan, waar soorten van zandgrond een groeiplaats kunnen vinden. Plantensoorten kunnen dus heel lokaal, op door de mens gecreëerde, plekkjes voorkomen. Dat geeft in de trends een wat vertekend beeld, want één kleine vindplaats draagt al bij aan een nieuwe stip op de verspreidingskaarten. Landelijke trends zijn meestal gebaseerd op de aanwezigheid van soorten in grotere ruimtelijke eenheden, zoals kilometerhokken. Het zou tenslotte ook kunnen dat floristen steeds beter kijken, waardoor soorten die in kleine aantallen in een kilometerhok voorkomen toch worden gevonden. We verwachten dat dit een minder

**Weilanden vol met Pinksterbloemen zijn een zeldzaamheid geworden.
Foto: John Breugelmans.**

grote invloed heeft dan de eerder genoemde oorzaken.

Belang abundantiegegevens

De landelijke trends zijn gebaseerd op de kilometerhokinventarisaties van FLORON en houden weinig rekening met de populatiegrootte van soorten. We weten bijvoorbeeld dat in veel weilanden de populatiegrootte van graslandplanten sterk is afgenomen. Zo zijn weilanden vol met Pinksterbloemen of Paardenbloemen inmiddels een zeldzaamheid geworden. Het verschil tussen een paar duizend en enkele tientallen exemplaren per vierkante kilometer komt echter niet goed tot uitdrukking in de cijfers. We zouden de trend van plantensoorten beter kunnen beoordelen als we meer weten over de aantallen individuen. Het verzamelen van abundantiegegevens, met name bij de reguliere inventarisatie van kilometerhokken, is daarom van groot belang. FLORON zal er de komende jaren bij de vrijwilligers daarom meer aandacht voor vragen. Zodat we bij de abundantiesoorten en detailsoorten uit het verspreidingsonderzoek, betere uitspraken kunnen doen over voor- en achteruitgang.

Aandacht voor schrale vegetatie

Kortom, uit de positieve trends die we voor graslandplanten berekenen kunnen we niet concluderen dat het goed gaat met deze planten. Schrale vegetaties staan nog steeds onder druk. Voor behoud en succesvol herstel van schrale vegetaties spelen gemeenten, waterschappen, provincies, en Rijkswaterstaat een belangrijke rol, omdat zij het maaibeheer van bermen bepalen. Momenteel genieten schrale bermvegetaties, door de aanwezigheid van wettelijk

**Voedselrijke wegberm met Gewone berenklauw, een steeds algemener beeld.
Foto: Piet Bremer.**

beschermde soorten als Rietorchis en Bijenorchis, een zekere bescherming. Maar onder de nieuwe Wet Natuurbescherming zijn deze planten niet langer beschermd en is te verwachten dat ecologisch (verschralend) bermbeheer nog meer onder druk komt te staan. Provincies kunnen de verantwoordelijkheid nemen voor aanvullende bescherming van de soorten in schrale bermen, zodat deze elementen in het verarmde agrarische landschap hun waarde behouden. Het is nog niet bekend of ze dat zullen doen en of dat voldoende

is voor de instandhouding van bloemrijke schrale bermvegetaties. Inventarisaties zullen dat uitwijzen...

Tekst: Laurens Sparrius en Baudewijn Odé

Literatuur

- 1 L.B. Sparrius et al. 2014. Basisrapport voor de Rode Lijst vaatplanten 2012. FLORON, Nijmegen.
- 2 M. Baude et al. 2016. Historical nectar assessment reveals the fall and rise of floral resources in Britain. *Nature* 530: 85-88.
- 3 L.G. Carvalheiro et al. 2013. Species richness declines and biotic homogenization have slowed down for NW-European pollinators and plants. *Ecology Letters* 16: 870-878.